

Gierzwaluw m/v kiest voor luxeloft

Absolute vrijheid, dat lijkt hen op het snelle lijf geschreven. Deze luid gierende luchtacrobaten moeten Guido Gezelle, toen hij in Roeselare woonde, zeker zijn opgevallen. Hij wijdde er op het eind van zijn leven een bijzonder experimenteel gedicht aan, waarbij hun zie-zie-zie-roep doorheen alle verzen schalt.

Van oorsprong klif- en rotsbewoners, hebben deze vogels zich wonderwel aangepast aan de imitatierotsen in onze steden. In de stadsjungle, hun nieuwe leefgebied sinds de Middeleeuwen, zoeken ze tijdens hun korte zomerverblijf nissen en smalle openingen in gebouwen om te nestelen. Zo elegant in de lucht, zo moeizaam wringen ze zich naar binnen na een verticale remvlucht. Nadien nemen ze een duik van enkele meters, tot ze weer genoeg vaart krijgen om ongeremd op de wieken te gaan. Als er één soort de wetten van de zwaartekracht lijkt te tarten, dan zijn het wel deze absolute luchtspecialisten. Ze zijn het zelfs verleerd om te landen en opnieuw op te stijgen van op de grond.

Gierzwaluwen zijn, net zoals echte zwaluwen, bijzonder plaatstrouw en zoeken elk jaar dezelfde nestplaats op. Het aanbod aan kunstmatige holten volstond ruimschoots tot we massaal oude gebouwen gingen afbreken en renoveren. Je begrijpt vast dat ze het al gauw moeilijk kregen om nog een passende nieuwe stek te vinden.

Met Natuurpunt Mandelstreek startten we een kwarteeuw geleden met het ophangen van houten nestkasten, hoog tegen de gevels. De plaatselijke brandweerlieden boden hierbij hun diensten en ladderwagens aan. Zonder hun welkome hulp zou dit niet gelukt zijn, maar in enkele jaren tijd plaatsten we in Roeselare en de omliggende gemeenten ruim 30 nestbakken. Die hebben iets weg van een cohousingproject met telkens 2 of 4 lofts. Elk met een individuele voordeur, of liever valluik, maar dan zonder luik. Aanbellen of kloppen hoeft niet: daarvoor kondigen ze zich al te luidruchtig aan. Gierzwaluwen houden immers van goed gezelschap en een duidelijke commu-

nicatie. Geen wonder dat ze graag samen hokken en (kleine) kolonies vormen.

Hun nestbouw is een verhaal van jaren. Wat ze vliegend kunnen bemachtigen aan rondzwevende grassprietjes, pluimpjes of spinrag, brengen ze mee naar hun woonst en kleven ze met speeksel samen tot een ondiep kommetje. Klaar is het kraambed! Precies daarom voorzien we een opstaande rand in onze sociale woningen, zodat ze bij de afzet voor hun duikvlucht niet onverhoeds eieren of jongen mee de dieperik in sleuren.

Gierzwaluwen zijn maar koele minnaars, althans als je ze afrekent op hun gretigheid om zich voort te planten. Pas in hun vierde levensjaar kittelen de hormonen. Dan komen ze voor het eerst weer, vanuit het verre zuiden, onze streken opzoeken. Paren is een (v)luchtig gebeuren waarbij ze een heuse airshow opvoeren voor een close encounter. Jaarlijks levert dat gedoe hooguit 3 eieren op. Dus zuinig wezen op de jongen, is de boodschap.

Gierzwaluwen komen aan bij hun nest. Links een 'wild nest' onder de pannen, rechts de toegang tot een ingebouwde neststeen in de gevel van de Sint-Michielskerk. Foto's: Luc Feys.

Cypselus Apus

“Zie, zie, zie,
 zie! zie! zie!
 zie!! zie!! zie!!
 zie!!!”
 tieren de
 zwaluwen,
 twee- driemaal
 drie,
 zwierende en
 gierende:
 “Niemand, die...
 die
 bieden den
 stiet ons zal!
 Wie? wie? wie??
 wie???”

Piepende en
 kriepende
 zwak en ge-
 zwind;
 haaiende en
 draaiende,
 rap als de
 wind;
 wiegende en
 vliegende,
 vlug op de
 vlerk,
 spoeien en
 roeien ze
 ringsom de
 kerk.

Leege nu
 zweven ze, en
 geven ze
 bucht;
 hooge nu
 bemelt hun’
 vlerke, in de
 lucht:
 amper nog
 hoore ik... en,
 die ’k niet en
 zie,
 lijvelijk
 zingen ze:
 “Wie??? wie?? wie?
 wie...”

Een gierzwaluwnest in een houten nestbak. Het nest zelf is maar een sober – en proper! – bouwsel, en wordt jaren na elkaar gebruikt. Achter de opstaande rand achter het nest, centraal in beeld, zit de invliegopening. Foto: Piet Desmet.

Bovendien vertoeven die al gauw 6 weken in het nest, wat superlang is voor vogels van deze grootte.

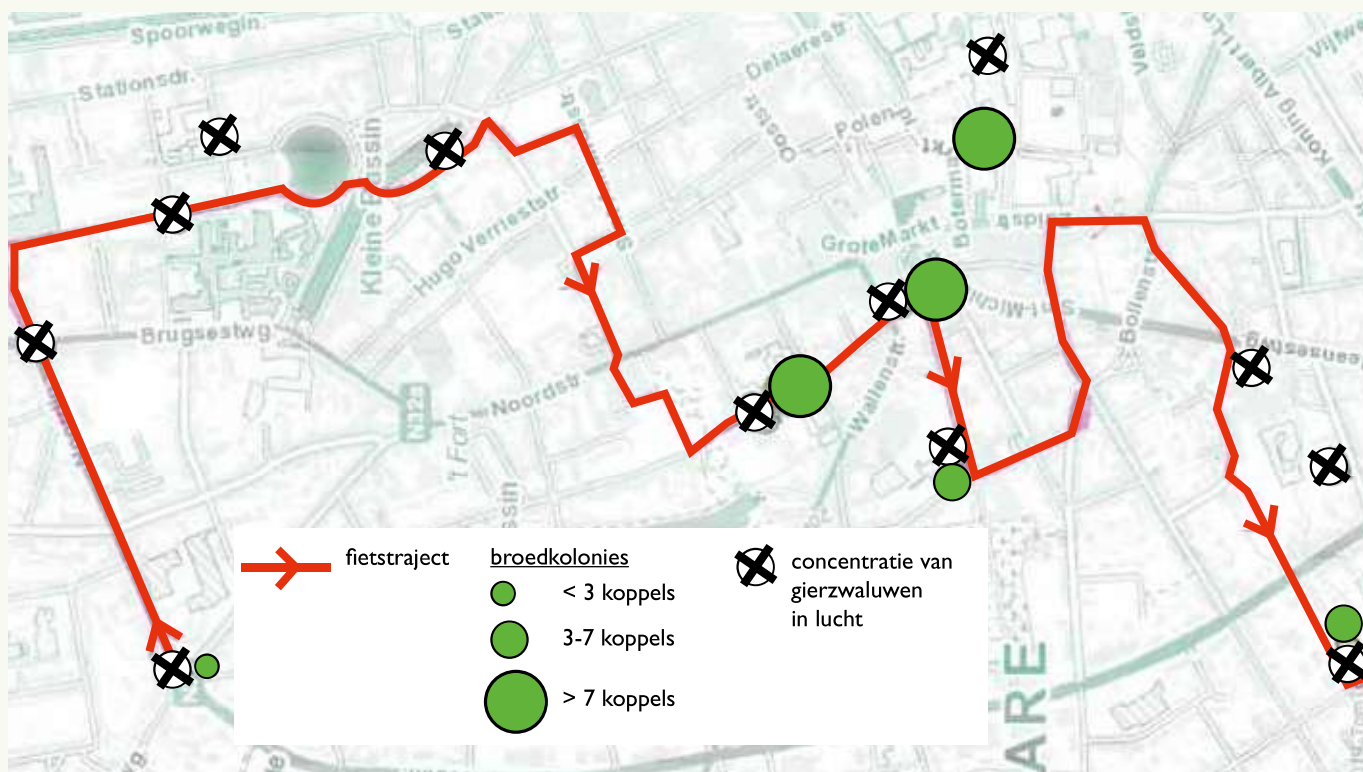
Daar hingen dan onze luxeflats. Het vergde jaren geduld vooraleer ons immo-aanbod in de smaak begon te vallen. Pas met de millenniumwissel, zo’n 5 jaar later, namen ze er hun intrek. Vanaf dan ging het snel. Door naar de burens te gluren leerden ze blijkbaar bij, want tientallen lofts raakten in een mum van tijd bezet.

Dat lukte een stuk sneller bij het vijftiental betonnen neststenen dat

we beschikbaar stelden tijdens de restauratie van de gevel van de Sint-Michielskerk. Vanaf de straatzijde zijn de kleine openingen tussen de bakstenen amper zichtbaar, maar voor de gierzwaluwen vallen die blijkbaar enorm op. Na 2 jaar hadden ze die al succesvol ingenomen. Deze neststenen zijn superduurzaam en hebben nooit last van oververhitting tijdens hete zomers, een probleem dat we bij het plaatsen van houten bakken wel in de gaten moeten houden.

Dat ze niet altijd even kieskeurig zijn bij het kiezen van hun nestplaats, hebben we tijdens verschillende inventarisatierondes kunnen vaststellen. Een nauwe opening tussen de gevel en het houten beslag van de dakgoot? Een gaatje bij de verbinding dakgoot/afvoerpijp? Een verluchtingspan midden op het dak? Niet strak aansluitend zinkbeslag tegen de dakpannen? Een smalle spleet boven een ongebruikt rolluik? Dat kan allemaal dienen als

Guido Gezelle schreef het avant-gardegedicht hiernaast op 15 mei 1897. *Cypselus Apus* is de toenmalige wetenschappelijke naam voor de gierzwaluw, die we nu als *Apus apus* kennen.

Fietstraject van onze gierzwaluweninventarisatie op 19 juni 2020 (van 18.40 tot 21.40 u.), met aanduiding van de concentraties gierzwaluwen in de lucht (x) en broedkolonies (o). Kaart: Piet Desmet.

toegang tot de kinderkribbe. Heel vaak blijken die plaatsen dan voorbehouden voor solitaire koppels. Verder is het risico op mislukken door verstoring of verdwijnen van het nest bij dergelijke broedplaatsen een pak groter dan bij kunstnesten. Het maakt het opvolgen van nestplaatsen ook zeer tijdrovend bij het inventariseren.

Vorig jaar wilden we nagaan hoeveel kunstnesten er nu eigenlijk gebruikt worden en hoe de broedkoppels over de stad verspreid zitten. We planden enkele avondlijke fietsrondes langs de gekende locaties op het ogenblik dat de meeste jongen bijna vliegvlug waren. Bij valavond is de activiteit rond de kolonies meestal het grootst, door het aan- en afvliegen van de ouders voor een laatste voederbeurt. Dan krijgen de jongen porties kleine vliegende insecten, vaak honderden bijeen, samengekit met speeksel tot een soort voedzame 'bouletjes'.

Daarna sluiten de oudervogels zich aan in luidruchtige vluchten van vaak meer dan vijftig vogels om samen hoogte te winnen. Uiteindelijk slokt de avondlucht de ondertussen minuscule wervelende stipjes op. Met of zonder wolken: ze maken er een vliegend bed van. Gierzwaluwen slapen met slechts één hersenhelft tegelijk, waardoor ze half slapend kunnen blijven vliegen. De jongen, die verweesd achterblijven, brengen de nacht op het nest door zonder oppas. Binnenkort, goed doorvoed en zelfs zwaarder dan hun ouders, wagen ze zich dan in een steile duik aan hun luchtdoop, aangemoedigd door de uitnodigende kreten van de oudervogels.

Tijdens onze inventarisatierondes kozen we voor enkele milde zomeravonden. Midden juni fietsten we rond halfacht van noord naar zuid doorheen de oudere stadswijken in het westelijke deel van de stad. Vooral de gebouwen met kunstnesten

wilden we monitoren. Onderweg telden we groepjes gierzwaluwen, soms slechts een drietal, erg laag aanvliegend, die ons met wat geluk naar een solitaire nestplaats hoog in een rijwoning leidde. Maar evengoed zwermen van ruim 40 exemplaren die op grotere hoogte cirkelden. Heel vaak hielden ze zich echter op in de buurt van de nestlocaties.

Toppers waren de houten nestbakken tegen de zij- en voorgevel van een school in de Kattenstraat. Een gierzwaluwenboulevard zo je wil. Tijdens dakwerken, enkele jaren geleden, plaatsten we hier een tiental grote nestbakken met vier compartimenten, als compensatie voor de nesten achter de dakgootsierlijst die door isolatiewerken verloren zouden gaan. Bijna continu vlogen er oudervogels naar de vlieggaten om er na enkele schijnpogingen in te verdwijnen. Alle bakken bleken bewoond, waarbij soms 3 van de 4 kamers bezoek kregen! Bij een

Een gierzwaluw in de vlucht. Te herkennen aan de sikkelvormige vleugel en een iets lichtere keelvlak. Foto: Luc Feys.

voorzichtige schatting kwamen we hier vlot tot 20 bezette nesten, zonder rekening te houden met de vogels die toch nog in gebouwspleten verdwenen.

Driehonderd meter verder, bij de toren van de hoofdkerk, weer een zwerm van 30. Bijna rakelings scheerden ze langs de toren. Nu en dan verdwenen enkele dissidenten in de gevelopeningen waarachter betonnen neststenen zitten. Zeker de helft van de openingen werd op een kwartier tijd bezocht. Dus minstens 7 koppels. Even verderop, tegen een schoolgevel vlak bij het kerkhof, was een bak van 4 ook volledig bezet, met bij elke opening duidelijke krabsporen van hun klauwtjes. We zagen vlakbij inderdaad ook 8 rondtoerende gierzwaluwen: bingo!

700 m verderop, onder een brede dakoversteek van een voormalig ziekenhuis, bleken 4 koppels te huizen in 2 grote quadrulofts. Hierna leverde het ommetje naar Rumbekke niets

meer op, maar ondertussen was het bijna 22 u.

Samengevat: langs dit fietstraject van 4 km, in vogelvlucht slechts 2 km, spotten we ongeveer 140 (vliegende) volwassen gierzwaluwen. We telden minstens 40 bezette nesten, waarvan maar enkele solitaire nestplaatsen. Dit aantal is ongetwijfeld een ruime onderschatting, omdat we alle aparte broedplaatsen in de aangrenzende straten niet konden controleren. Als we voortgaan op het aantal vliegende vogels - de jongen waren nog net niet vliegvlug - komen we zowat aan een dubbel aantal broedparen.

Tijdens onze vervolgronde op 13 juli, bijna 4 weken later, was de situatie in het centrum en het oostelijke deel van de stad al helemaal anders. Niet het weer, de weersomstandigheden waren hetzelfde, maar wel de activiteit van de gierzwaluwen. Die bleken veel nerveuzer. We telden 360° rondom ons, vanaf de fietsersbrug,

wel 80 gierzwaluwen, verspreid in groepjes van een tiental. Opvallend was ook dat we nauwelijks activiteit merkten rond de nestlocaties, met nochtans hetzelfde type houten nestbakken. Ongetwijfeld waren de kleine zwermen oudervogels samen met pas uitgevlogen jongen, maar dat is in vlucht moeilijk uit te maken. Een zelfde beeld op het kerkplein van Rumbekke, waar een dertigtal vogels snel hoogte wint om hun vliegbedje te spreiden. Alles bijeen leverde deze avondtelling iets meer dan 100 vogels op.

Waarschijnlijk waren een deel van de broedvogels, of toch die met jongen die het nest al wat vroeger verlaten hebben, al aan hun trek naar het zuiden begonnen. Van gierzwaluwen is bekend dat er een grote spreiding kan optreden bij de ontwikkeling van de nestjongen, en dus ook het moment van uitvliegen. Bij voedselschaarste treedt er een groeistop op en worden alle lichaamsfuncties, zelfs de lichaamstemperatuur, op een

lager pitje gezet. Een soort lethargie, vergelijkbaar met dieren in winterslaap, maar bij vogels is dit fenomeen echt uitzonderlijk. Nestjongen kunnen zo een vastenperiode van ruim een week overleven. De ontwikkeling achteraf verloopt natuurlijk trager omdat een groot deel van de verbruikte vetreserves eerst weer aangevuld moeten worden.

Nauwelijks een paar dagen later waren alle gierzwaluwen uit de stad verdwenen. Tot binnenkort dus, voor een herkansing!!!

Enkele slotbeschouwingen

Om tot betrouwbare cijfers van het aantal broedparen te komen is een simultaantelling ideaal, of toch minstens een gebiedsdekkende telling tijdens enkele opeenvolgende dagen. Nu kunnen we enkel de junitelling gebruiken om een grove schatting te maken voor de hele stad. Met een ruime foutenmarge komen we voor Roeselare-Rumbeke in de buurt van 150 broedparen.

De kunstnesten zijn, te oordelen naar de bezettingsgraad, een absoluut succes. Zelfs na 25 jaar gebruik blijken de houten bakken bij controle nog steeds prima te voldoen, op voorwaarde dat ze veilig (met inoxhoekijsers) en voldoende hoog (minimum 6 m) opgehangen worden. Belangrijk is dat ze beschut zijn tegen neerslag en al te hoge zomertemperaturen. Ruimte tussen de bovenzijde van de nestkast en de dakoversteek is ook te vermijden, omdat duiven, kauwen en merels dat een ideale nestplaats vinden.

Onze voorkeur gaat echter uit naar de meest duurzame oplossing: het inmetsen van (betonnen) neststenen in gevels. Dit is een echter een intensieve en meer gespecialiseerde karwei voor aannemers bij renovatie- of nieuwbouwwerken. Maar met goede afspraken lukt dit verrassend goed en is dit ook een meerwaarde én visitekaartje voor het gebouw!

Voel je het kriebelen om je bij onze 'gierzwaluwenwerkgroep' aan te sluiten? Laat dan zeker iets weten op natuur.mandelstreke@gmail.com. Foto: Marijke Soetaert.

Bij de houten gevelbakken verkiezen we de invliegopening onderaan. Dan is concurrentie met andere stedelijke holenbroeders, zoals mezen, mussen en spreeuwen, zo goed als onbestaande. Idem voor predatie door ratten of steenmarters, waarbij we tot dusver nergens problemen hebben vastgesteld. Geen risico ook op bevuiling van de binnenkant van de nestbak: gierzwaluwen zijn nette vogels. Je zal er dus nooit een

mesthoop of berg nestmateriaal in aantreffen. Kortom, het zijn ideale compagnons voor een 'cohabitation'. Meer nog: thuis een stel of zelfs kolonie gierzwaluwen huisvesten geeft je jarenlang vleugels!

Nog dit: nestlocaties van gierzwaluwen mag je ons steeds signaleren via natuur.mandelstreke@gmail.com.

Piet Desmet

Nieuwbouw & verbouwingen
Carports & bijgebouwen - Terrassen & opritten

DBO POPELIER

**DUURZAME
BOUW- EN
OMGEVINGSWERKEN**

UITVOERING & ADVIES

Lakenstraat 58 - 8800 Roeselare
0472 38 12 75 - info@dbo-popelier.be
www.dbo-popelier.be